

טיוטא של "גוש שלום"

עקרונות למחנה שלום חדש

1. תהליך השלום התמוטט ויחד איתו חלק גדול של מחנה-השלום הישראלי.
2. נסיבות בנות-חלוף, כגון עניינים אישיים ומיפלגתיים, חולשות של מנהיגים, אינטרסים של פוליטיקאים, תהליכים פוליטיים בארץ ובעולם – כל אלה הם כקצף על פני המים. חשובים ככל שיהיו, אין בהם כדי להסביר התמוטטות מוחלטת כזאת.
3. את ההסברים האמיתיים יש לחפש בתופעות שמתחת לפני השטח, בשורשי הסיכוסך ההיסטורי בין שני העמים.
4. תהליך מדריד-אוסלו נכשל מפני ששני הצדדים ביקשו להגשים בו מטרות סותרות.
5. מטרות כל אחד משני הצדדים נובעות מן האינטרסים הלאומיים הבסיסיים שלו. הן מעוצבות על-ידי הסיפור (נאראטיב) ההיסטורי שלו, הצורה שבה הוא רואה את קורות הסכסוך ב-120 השנים האחרונות. הגירסה ההיסטורית הלאומית הישראלית והגירסה ההיסטורית הלאומית הפלסטינית סותרות זו את זו סתירה מוחלטת, הן בשלמותן, הן בכל פרט ופרט.
6. מנהלי המשא-והמתן ומקבלי-ההחלטות בצד הישראלי פעלו מתוך התעלמות גמורה מהסיפור הלאומי הפלסטיני. גם כשהיה להם רצון טוב להגיע לפתרון, נדונו מאמציהם מראש לכישלון בגלל אי-הבנתם את המאויים הלאומיים, הטראומות, הפחדים והתקוות של העם הפלסטיני. דבר דומה קרה גם בצד השני, אף שאין סימטריה בין שני הצדדים.
7. יישוב סכסוך היסטורי כה ממושך אפשרי רק אם כל צד מסוגל להבין את עולמו הרחבני-מדיני של הצד האחר ומוכן לדבר איתו כשווה אל שווה, בגובה העיניים. גישה כוחנית, אטימות רגשית, יחס של זלזול והתנשאות, מונעים מראש פיתרון מוסכם.
8. ממשלת ברק, שעוררה תקוות כה רבות, לקתה בכל התכונות האלה, ומכאן הפער העצום בין ההבטחה שבהקמתה והתוצאות הרות-האסון של מעשיה.
9. חלק גדול של מחנה השלום הישן (הקרויה גם "השמאל הציוני" ו"המחנה השפוי") לוקה גם הוא בתכונות אלה, ולכן הוא התמוטט יחד עם הממשלה שהוא תמך בה.
10. משום כך, התפקיד הראשון של מחנה-שלום ישראלי חדש הוא להשתחרר ממיתוסים כוזבים ולהיגמל מהראייה החד-צדדית של הסכסוך. אין פירוש הדבר שיש לשלול אוטומטית את הסיפור הישראלי ולקבל ללא-ערעור את הסיפור הפלסטיני. ואולם, חובה היא להקשיב לעם האחר בראש פתוח ולהבין את הצד שלו בסכסוך ההיסטורי, על מנת לבנות גשר בין שני הסיפורים הלאומיים.
11. כל דרך אחרת תביא להמשך הסכסוך עד אין קץ, כשתקופות של רגיעה שטחית והתקרבות מדומה נקטעות שוב ושוב על-ידי התפרצויות של מעשי-איבה אלימים בין שני

העמים בארץ ובין ישראל והעולם הערבי. נוכח ריבוי הנשק להשמדה המונית במרחב עלולים סיבובי-מילחמה נוספים להביא לחורבן כל הצדדים.

מקור הסיכסוך

12. הסיכסוך הישראלי-פלסטיני הוא המשך ההתנגשות ההיסטורית בין התנועה הציונית לבין העם הערבי הפלסטיני, התנגשות שהחלה בסוף המאה ה-19 והנמשכת עד היום.
13. התנועה הציונית היתה, ביסודה, תגובה יהודית על התעוררות התנועות הלאומיות האירופיות, שכולן היו אנטישמיות פחות או יותר. מאחר שנפלטו מאומות אירופה, החליטו חלק מהיהודים לכוון את עצמם כאומה נפרדת, על פי הדגם האירופי החדש, ולכונן מדינה לאומית משלהם, שבה יוכלו לקחת את גורלם בידיהם. עיקרון ההיפרדות, שהיה מונח ביסוד הרעיון הציוני, הצמיח בהמשך הדברים תוצאות מרחיקות-לכת. תפיסת-היסוד הציונית, האומרת שאין קיום למיעוט במדינה לאומית-הומוגנית לפי המודל האירופי, גרמה לכך שגם במדינה הציונית שקמה כעבור 50 שנה לא ניתן מקום של ממש למיעוט לאומי.
14. מתוך מניעים מסורתיים ודתיים, פנתה התנועה הציונית לעבר ארץ-ישראל (פלסטין) והחליטה להקים את מדינת-היהודים בארץ זו. סיסמתה היתה "ארץ ללא עם לעם ללא ארץ". סיסמה זו נבעה לא רק מאי-ידיעה, אלא גם מן היהירות הכללית ששררה באותם ימים באירופה כלפי עמים לא-אירופיים.
15. פלסטין לא היתה ריקה - לא בסוף המאה ה-19 ולא בכל תקופה אחרת. אז חיו בה כחצי מיליון תושבים, ו-90% מהם היו ערבים. מובן מאליו שאוכלוסייה זו התנגדה לחדירת עם אחר לארצה.
16. כמעט בו-זמנית עם עליית התנועה הציונית קמה התנועה הלאומית הערבית, שלחמה תחילה בממלכה העות'מנית, ולאחר מכן במישטרים הקולוניאליים שקמו בתום מילחמת-העולם הראשונה על חורבנה. אחרי שהבריטים הפכו את "פלסטין" למדינה נפרדת, ותוך כדי מאבק בחדירה הציונית, התגבשה בארץ תנועה לאומית ערבית-פלסטינית נפרדת.
17. מאז תום מילחמת-העולם הראשונה נטוש בארץ מאבק בין שתי תנועות לאומיות, הציונית-יהודית והערבית-פלסטינית, שביקשו להגשים את מטרותיהן באותה הטריטוריה אך שמטרותיהן שללו זו את זו שלילה מוחלטת. מצב זה לא השתנה עד היום.
18. ככל שגברה רדיפת היהודים באירופה, וננעלו השערים של מדינות העולם בפני היהודים שניסו להימלט מהתופת, כן גברה התנועה הציונית. האנטישמיות הנאצית הפכה את האוטופיה הציונית למיפעל מודרני בר-סיכוי, על-ידי הגירה המונית של כוח-עבודה מיומן, טכנולוגיה והון. השואה, שבה ניספו כשישה מיליון יהודים, נתנה לתביעה הציונית מחץ מוסרי ומדיני שהוביל להקמתה של מדינת-ישראל.
19. העם הפלסטיני, שראה כיצד הולך וגדל היישוב היהודי בארץ, לא הבין מדוע צריך דווקא הוא לשלם את המחיר של פישעי האירופים כלפי היהודים. הוא התנגד בכוח להמשך ההגירה היהודית לארץ ולרכישת קרקעות בידי היהודים.
20. ההתעלמות הגמורה של כל אחד משני העמים מהווייתו הלאומית של העם האחר הובילה בהכרח לתפיסות כוזבות ומעוותות, שהשתרשו עמוק בתודעתם והמשפיעות עד עצם היום הזה על התנהלותם.
21. הערבים האמינו שהיהודים נשתלו בארץ על-ידי האימפריאליזם המערבי, כמכשיר לדיכוי העולם הערבי ולהשתלטות על אוצרותיו. אמונה זו התחזקה נוכח העובדה שהציונות ביקשה

מלכתחילה לכרות ברית עם מעצמה מערבית אחת לפחות (גרמניה, בריטניה, צרפת, ארצות-הברית) כדי להתגבר על התנגדות הערבים. כך נוצרו שיתוף-פעולה ושותפות-אינטרסים בין המיפעל הציוני וכוחות אימפריאליסטיים וקולוניאליים, כנגד ההתעוררות הלאומית של העולם הערבי.

22. היהודים, לעומת זאת, האמינו כי התנגדות הערבים למיפעל הציוני, שנועד להציל את היהודים מאירופה הבווערת, נובעת מן האופי הרצחני של הערבים ו/או האיסלאם. הלוחמים הערבים היו בעיניהם "כנופיות", וההתקוממויות התקופתיות נקראו "מאורעות".

(דווקא זאב ז'בוטינסקי, המנהיג הציוני הקיצוני ביותר, היה כמעט היחיד שהכיר כבר בשנות ה-20 של המאה העשרים בעובדה שהתנגדות הערבים להתנחלות הציונית היא תגובה טבעית ובלתי-נמנעת, צודקת מבחינתה, של עם "ילידי" המגן על ארצו מפני מתנחלים זרים. ז'בוטינסקי הכיר גם בעובדה שהערבים בארץ הם ישות לאומית נפרדת, ולעג לנסיונות לשחד את מנהיגי הארצות הערביות האחרות כדי לשתק את התנגדות הערבים בארץ. ואולם, מסקנת ז'בוטינסקי היתה להקים "קיר ברזל" מול הערבים ולשבור את התנגדותם בכוח.)

23. ניגוד מוחלט זה בראיית העובדות נוגע לכל אחת מתופעות הסכסוך. כך, למשל, ראו היהודים במאבק על "עבודה עברית" מאמץ סוציאלי שוחר-קידמה, שנועד להפוך עם של סוחרים וספסרים לעם של פועלים ואיכרים. בעיני הערבים נראה מאמץ זה כניסיון פושע של הציונים לנשל את הערבים, לגרשם משוק העבודה ולהקים על אדמתם כלכלה יהודית נפרדת, שאין בה מקום לערבים.

24. גאוות הציונים היתה על "גאולת האדמה". האדמה נקנתה בכסף טוב, שנאסף מיהודים ברחבי העולם. "עולים", שהיו קודם לכן אינטלקטואלים וסוחרים, הוציאו בארץ את לחמם מהארץ בזיעת אפם. כל זה, לדעתם, בדרכי שלום ומבלי לנשל אף ערבי אחד. ואילו בעיני הערבים היה זה סיפור אכזרי של נישול וגירוש, מאחר שהציונים רכשו את האדמות מבעלי-הון ערביים, תושבי הערים הגדולות, וגירשו בכוח את עובדי-האדמה שישבו עליה ושהתפרנסו ממנה מדורי-דורות. לשם כך הפעילו הציונים את המישרה התורכית, ולאחר מכן הבריטית. הערבים ראו בעיניים כלות כיצד אדמתם נלקחת מהם.

25. מול הגירסה הציונית על "הפרחת השממה" הביאו הערבים עדויות של נוסעים אירופיים, שהעידו כי במאות האחרונות היתה פלסטין ארץ מיושבת ופורחת, יחסית, שלא נפלה משאר הארצות באזור.

עצמאות ואסון

26. הניגוד בין גירסות שני העמים הגיע לשיאו במלחמת 1948, שהיהודים קוראים לה "מלחמת העצמאות" ואף "מלחמת השיחורר", והערבים קוראים לה "אל-נכבה", האסון.

27. עם התגברות הסיכסוך בארץ, ובהשפעת השואה, החליט האו"ם לחלק את הארץ בין מדינה יהודית ומדינה ערבית. ירושלים וסביבתה היו אמורות להוות יחידה נפרדת תחת שילטון בינלאומי. ליהודים הוענקו כ-55% משטח הארץ, ובכללם הנגב הבלתי-מיושב.

28. התנועה הציונית קיבלה את תוכנית-החלוקה, בהאמינה שהעיקר הוא ליצור בסיס מוצק לריבונות יהודית. בישיבות פנימיות לא הסתיר דויד בן-גוריון את כוונתו להרחיב בהזדמנות הראשונה את השטח שהוקצה למדינה היהודית. משום כך לא כללה מגילת-העצמאות של מדינת-ישראל את הגדרת גבולותיה, והמדינה נשארה בלי גבולות קבועים עד עצם היום הזה.

29. העולם הערבי לא קיבל את תוכנית-החלוקה וראה בו ניסיון נואל של האו"ם, שהיה אז בעיקרו מועדון של מדינות מערביות וקומוניסטיות, לחלק ארץ שלא היתה שייכת לו. מסירת רוב הארץ בידי המיעוט היהודי, שהיווה אז רק שליש האוכלוסייה, הוסיפה בעיניהם חטא על פשע.

30. המילחמה, שבה פתחו הערבים בעיקבות החלטת-החלוקה, היתה מטבעה מילחמה "אתנית" סוג של מילחמה שבה מבקש כל צד לכבוש שטחים נרחבים ככל האפשר, כשהם ריקים מאוכלוסיית הצד השני. מערכה מסוג זה (שזכתה לרבות הימים בכינוי "טיהור אתני") מלווה תמיד בגירוש ובמעשי-זוועה.

31. מילחמת 1948 היתה המשך ישיר להתנגשות הציונית-ערבית, וכל צד ניסה להגשים בה את מטרותיו. היהודים ביקשו להקים מדינה לאומית הומוגנית, גדולה ככל האפשר, ואילו הצד הערבי ביקש לחסל את היישות היהודית-ציונית שקמה בארץ.

32. שני הצדדים עסקו בטיהור אתני, כחלק מובן-מאליו של הלחימה. לא נותרו כמעט ערבים בשטחים שנכבשו על-ידי היהודים, ולא נותרו יהודים בשטחים שנכבשו על-ידי הערבים. ואולם, מכיוון שהיהודים כבשו שטחים גדולים מאוד, ואילו הערבים כבשו רק שטחים קטנים, היתה התוצאה חד-צדדית. (כבר בשנות ה-30 נדונו במוסדות הציוניים רעיונות של "חילופי אוכלוסייה" ו"טרנספר", שפירושם המעשי היה גירוש האוכלוסייה הערבית מהארץ, ואילו בקרב הערבים האמינו רבים שעל הציונים לחזור כלעומת שבאו.)

33. בצד היהודי נוצר המיתוס של "מעטים מול רבים", מאחר שהישוב היהודי, שמנה רק 650 אלף איש, עמד מול כל העולם הערבי, שמנה יותר ממאה מיליון. היישוב איבד במילחמה 1% מבניו. ואילו בצד הערבי מצטיירת תמונה שונה לגמרי: מול היישוב המאורגן להפליא, שידע להשתמש היטב בנשק שהיה בידיו, עמדה אוכלוסייה ערבית מפוררת, ללא הנהגה לאומית ראויה-לשמה, ללא פיקוד אחיד לכוחותיה הדלים, ובידיה אמצעי-לחימה עלובים, מעטים וברובם מיושנים. המדינות הערביות השכנות בגדו בפלסטינים, ומשנכנסו צבאותיהן לבסוף לארץ, הם התחרו בעיקר זה בזה ופעלו ללא תיאום וללא תוכנית. מבחינה חברתית וצבאית, יכולת-הלחימה של הצד הישראלי עלה בהרבה על זו של המדינות הערביות, שהספיקו בקושי להיחלץ מן התקופה הקולוניאלית.

34. לפי תוכנית-האו"ם, היתה המדינה היהודית אמורה לכלול אוכלוסייה ערבית בשיעור של כ-40%. במהלך המילחמה הרחיבה המדינה היהודית את גבולותיה, ובסופה היא החזיקה בכ-78% משטח הארץ. שטח זה נותר כמעט ריק מערבים. אוכלוסיית נצרת וכמה כפרים בגליל נותרו כמעט במיקרה, ואילו כפרי המשולש נמסרו לישראל על-ידי המלך עבדאללה כחלק מעסקה, ולכן אי-אפשר היה לרוקנם.

35. בסך-הכל נעקרו במילחמה כ-750,000 פלסטינים. חלקם ברחו מאימת הקרבות, כדרכה של האוכלוסייה האזרחית בכל מילחמה, חלקם הוברחו על-ידי מעשי-זוועה מסוג טבח דיר-יאסין, חלקם גורשו באופן שיטתי במסגרת הטיהור האתני.

36. לא פחות חשובה מעצם הגירוש היא העובדה שלא ניתן לפליטים לחזור לבתיהם בשוך הקרבות, כמקובל אחרי מילחמה רגילה. להיפך, ישראל החדשה ראתה בעקירת הערבים ברכה גדולה ומיהרה למחוק מעל פני האדמה כ-450 כפרים ערביים, שעל הריסותיהם הוקמו ישובים יהודיים חדשים, לרוב תוך "עיברות" השמות הקודמים. הבתים הנטושים בערים אוכלסו בהמוני "עולים" חדשים.

"מדינה יהודית"

37. עם חתימת הסכמי שביתת-הנשק בתום מלחמת 1948- לא הסתיימה ההתנגשות ההיסטורית, אלא להפך, נכנסה לשלב אינטנסיבי עוד יותר.

38. מדינת-ישראל החדשה הקדישה את שנותיה הראשונות לגיבוש אופייה הלאומי-הומוגני כ"מדינה יהודית". שטחים עצומים הופקעו מן "הנפקדים", "הנפקדים הנוכחים" ואף מאזרחי-המדינה הערביים, שמרבית אדמתם נלקחה מהם. הוקמה בהם רשת צפופה של ישובים יהודיים. המוני "עולים" הוזמנו ואף שודלו לבוא לארץ. מאמץ כביר זה הגדיל את עוצמת המדינה פי כמה תוך כמה שנים.

39. באותה העת ניהלה המדינה מדיניות נמרצת למחיקת היישוב הפלסטיני כיישות לאומית. בעזרת ישראל השתלט מלך עבר-הירדן, עבדאללה, על הגדה המערבית, ומאז ועד עתה קיימת בפועל ערבות צבאית ישראלית לקיום הממלכה הירדנית.

40. המטרה העיקרית של הברית בין ישראל והשושלת ההאשמית, הנמשכת זה הדור השלישי, היא למנוע את הקמתה של מדינה ערבית-פלסטינית עצמאית, שבה ראתה - ועדיין רואה - הנהגת ישראל מחסום בדרך להגשמת המטרות הציוניות.

41. בצד הפלסטיני חל מיפנה היסטורי בסוף שנות ה-50, כאשר הקימו יאסר ערפאת וחבריו את תנועת פת"ח, שנועדה בראש וראשונה לשחרר את תנועת-השיחור הפלסטינית מעול האפוטרופוסות של הממשלות הערביות. לא במיקרה קמה תנועה זו אחרי שנכשל הגל הכל-ערבי הגדול, שנציגו המובהק ביותר היה גמאל עבד-אל-נאצר. עד אז קיוו פלסטינים רבים להתמזג באומה כל-ערבית מאוחדת. אולם משנגזזה תיקווה זו עלתה מחדש הזהות הלאומית הפלסטינית הנפרדת.

42. אירגון השיחור הפלסטיני (אש"ף) הוקם על-ידי גמאל עבד-אל-נאצר כדי למנוע את עצמאות הפעולה הפלסטינית, שעלולה היתה לגרור אותו למלחמה בישראל, שהוא לא רצה בה. האירגון נועד להטיל את המרות המצרית על הפלסטינים. ואולם, אחרי התבוסה הערבית במלחמת יוני 1967, השתלט פת"ח, בהנהגת יאסר ערפאת, על אש"ף, המשמש מאז ככתובת הלאומית הייצוגית של העם הפלסטיני.

"מלחמת ששת הימים"

43. כמו כל אירוע אחר ב-120 השנים האחרונות, נראית מלחמת יוני 1967 באור שונה מאוד בעיני שני הצדדים. לפי המיתוס הישראלי, היתה זאת מלחמת-מגן נואשת, שבה נפלו בידי ישראל בנס שטחים גדולים. לפי המיתוס הפלסטיני, נלכדו מנהיגי מצריים, סוריה וירדן בפח שטמנה להם ישראל, שנועד לאפשר לישראל לכבוש את כל שארית ארץ פלסטין.

44. ישראלים רבים מאמינים ש"מלחמת ששת הימים" היא אם כל חטאת, וכי רק אז הפכה ישראל, המתקדמת ושוחרת-השלום, למדינה כובשת ומתנחלת. אמונה זו מאפשרת לבעליה לטהר את הציונות והמדינה מכל רבב עד לאותו מועד, וכך להמשיך ולדבוק במיתוסים הישנים. אין כל ממש באגדה זו.

45. מלחמת 1967 היתה רק שלב נוסף במאבק הישן בין שתי התנועות הלאומיות. היא לא שינתה את המהות, אלא רק את הנסיבות. השאיפות המהותיות של התנועה הציונית מדינה יהודית, התפשטות והתנחלות זכו במרחבים נוספים. בגלל הנסיבות המיוחדות לא ניתן היה לבצע הפעם את הטיהור האתני בממדים נרחבים, אך גם הפעם גורשו כמה מאות אלפי פלסטינים.

46. אחרי שהחלטת-החלוקה משנת 1947 העניקה לישראל כ-55% מהארץ, ובמלחמת 1948 היא כבשה 23% נוספים, הרי היא כבשה עכשיו גם את 22% הנותרים, שמעבר ל"קו

הירוק". מבלי שרצתה בכך, איחדה ישראל במלחמת 1967 את העם הפלסטיני (ובכלל זה גם חלק מהפליטים) תחת שילטונה.

47. מיד עם תום המלחמה החלה תנועת ההתנחלות. השתתפו בה כמעט כל הזרמים הפוליטיים במדינה החל ב"גוש אמונים" המשיחי-לאומני וכלה בקיבוץ המאוחד ה"שמאלי". המתנחלים הראשונים זכו בחסות רוב הפוליטיקאים מימין ומשמאל, החל ביגאל אלון (חברון) וכלה בשימעון פרס (קדומים).

48. העובדה שכל ממשלות ישראל טיפחו וקידמו את ההתנחלות, מי יותר ומי פחות, מעידה על כך ששאיפת ההתנחלות חורגת ממחנה אידיאולוגי זה או אחר, ומקיפה את המחנה הציוני כולו. הרושם, כאילו רק מיעוט דוחף את ההתנחלות קדימה הוא אשליה. רק מאמץ מרוכז של כל מישרדי הממשלה מאז 1967 ועד היום איפשר את יצירת התשתית התחיקתית, התיכנונית והתקציבית הדרושה למאמץ כה ממושך ויקר.

49. התשתית התחיקתית כוללת את ההנחה הכוזבת ששילטון-הכיבוש הוא בעל "אדמות המדינה", למרות שאלה הן העתודות הקרקעיות החיוניות של האוכלוסייה הפלסטינית. מובן מאליו שכל תנועת ההתנחלות נוגדת את החוק הבינלאומי.

50. הוויכוח בין חסידי "ארץ-ישראל השלמה" וחסידי "הפשרה הטריטוריאלית" הוא ויכוח על דרכי ההגשמה של השאיפה הציונית הבסיסית: מדינה יהודית הומוגנית בשטח גדול ככל האפשר. חסידי "הפשרה" שמים את הדגש על הצד הדמוגרפי ורוצים למנוע את הכללת האוכלוסייה הפלסטינית במדינה, בעוד שחסידי "ארץ-ישראל השלמה" שמים את הדגש על הצד הגיאוגרפי ומאמינים (בגלוי או בסתר) שניתן לגרש את האוכלוסייה הלא-יהודית מהארץ (שם-צופן: "טרנספר").

51. המטכ"ל של צה"ל מילא תפקיד מרכזי בתיכנון ההתנחלות וביצועה. הוא יצר את מפת ההתנחלויות (המזוהה עם אריאל שרון): ריכוז ההתנחלויות והכבישים-העוקפים בצירי האורך והרוחב, כך שהגדה והרצועה מבותרות בתרים-בתרים והפלסטינים נכלאים במובלעות מנותקות, שכל אחת מהן מכותרת על-ידי ההתנחלויות וצבא-הכיבוש.

52. הצד הפלסטיני ניסה להתנגד בשיטות שונות, ובעיקר בפשיטות מעבר לגבול הירדני והלבנוני, ובפיגועים בתוך הארץ וברחבי העולם. פעולות אלה נקראות בפי הישראלים "טרור", ואילו הפלסטינים רואים בהן התנגדות לגיטימית של עם כבוש. הנהגת אש"ף, בראשות יאסר ערפאת, שהיתה בעיני הישראלים מיפקדת טרור, הוכרה בהדרגה על-ידי הקהילה הבינלאומית כ"נציג הלגיטימי היחיד" של העם הפלסטיני.

53. כאשר נוכחו הפלסטינים לדעת שפעולות מסוג זה אינן מצליחות לעצור את תנופת ההתנחלות, המשמיטה בהדרגה את הקרקע מתחת לרגליהם, הם פתחו בסוף 1987 באינתיפאדה - התקוממות עממית ספונטאנית של כל שכבות האוכלוסייה. באינתיפאדה זו נהרגו בידי ישראל כ-1500 פלסטינים, וביניהם מאות ילדים, פי כמה ממיספר האבידות הישראליות.

תהליך השלום

54. מלחמת אוקטובר 1973, שהחלה בניצחון-הפתעה של צבאות מצריים וסוריה והסתיימה בכישלונם, שיכנעה את יאסר ערפאת וחבריו הקרובים שאין אופציה צבאית להגשמת השאיפות הלאומיות הפלסטיניות. הוא החליט לפתוח אופציה מדינית כדי להגיע להסדר עם ישראל, שיאפשר את הגשמת לפחות חלק מן השאיפות הלאומיות בדרך של משא-ומתן.

55. כהכשרת הקרקע לכך פתח ערפאת בפעם הראשונה במגע עם אישים ישראליים המסוגלים להשפיע על דעת-הקהל בישראל ועל מדיניות הממשלה. שליחיו (סעיד חמאם ועיצאם סרטאוו) נפגשו עם אישים ישראליים, חלוצי השלום, שהקימו בסוף 1975 את "המועצה הישראלית למען שלום ישראלי-פלסטיני".

56. מגעים אלה, יחד עם העייפות הגוברת בישראל מול פני האינתיפאדה, נסיגת ירדן מהגדה המערבית והנסיבות הבינלאומיות המשתנות (קריסת הגוש הקומוניסטי, מילחמת-המיפרץ) הובילו לוועידת-מדריד, ואחר-כך להסכם אוסלו.

הסכם אוסלו

57. להסכם אוסלו היו תכונות חיוביות ושליליות.

58. מבחינה חיובית, הביא ההסכם בפעם הראשונה להכרה רשמית של מדינת-ישראל בעם הפלסטיני והנהגתו הלאומית, ולהכרת התנועה הלאומית הפלסטינית בקיומה של מדינת-ישראל. מבחינה זו, היה ההסכם (וחליפת-המכתבים שקדמה לו) בעל משמעות היסטורית ראשונה במעלה.

59. בפועל העניק ההסכם לתנועה הלאומית הפלסטינית בסיס טריטוריאלי על אדמה פלסטינית, מבנה של "מדינה בדרך" וכוח חמוש עובדות שמילאו תפקיד חשוב בהמשך המאבק הפלסטיני. לצד הישראלי העניק ההסכם את פתיחת השערים לעולם הערבי ואת הפסקת הפיגועים כל עוד תיפקד ההסכם כראוי.

60. המיגרעת המהותית של הסכם-אוסלו היתה טמונה בעובדה ששני הצדדים ביקשו להשיג באמצעותו מטרות שונות לחלוטין. הצד הפלסטיני ראה בהסכם-הביניים את דרך-המלך להקמת המדינה הפלסטינית, תוך סיום הכיבוש ופינוי כל השטחים הכבושים, ואילו ממשלות ישראל ראו בו שיטה להמשך הכיבוש בחלקים ניכרים של הגדה והרצועה, כאשר השלטון-העצמי הפלסטיני ממלא תפקיד של סוכנות-עזר להבטחת הביטחון של ישראל וההתנחלויות.

61. משום-כך לא היווה הסכם-אוסלו ראשיתו של תהליך לסיום הסיכסוך, אלא רק שלב חדש של הסיכסוך.

62. בגלל הציפיות השונות של הצדדים, שכל אחד מהם נשאר צמוד לחלוטין ל"סיפור" הלאומי שלו, קיבל כל אחד מסעיפי ההסכמים פירושים שונים בשני הצדדים. בסופו של דבר לא בוצעו חלקים גדולים של ההסכמים, בעיקר על-ידי ישראל (הנסיגה השלישית, ארבעת המעברים הבטוחים, ועוד).

63. במשך כל תקופת "תהליך אוסלו" המשיכה ישראל בהרחבה נמרצת של ההתנחלות, בעיקר על-ידי הקמת התנחלויות חדשות בהסוואות שונות, הרחבת ההתנחלויות הקיימות, בניית רשת אדירה של כבישים "עוקפים", הפקעת אדמות, הריסת בתים, עקירת מטעים ועוד. הפלסטינים מצידם ניצלו את הזמן לבניית כוחם, במיסגרת ההסכם ומחוצה לו. למעשה נמשך העימות ההיסטורי במלוא עוזו מאחורי מסווה של משא-ומתן ו"תהליך שלום", שהפך תחליף לשלום עצמו.

64. בניגוד לתדמיתו, שהתחזקה עם הירצחו, המשיך יצחק רבין לנהל את העימות "בשטח" במלוא עוזו, בעודו מנהל את התהליך המדיני מתוך מגמה להשיג "שלום" לפי המושגים הישראליים. בהיותו חניך ה"סיפור" הציוני ושותף למיתוסים שלו, לקה בדיוסונאנס קוגניטיבי בשעה ששאיפתו לשלום התנגשה עם עולם-המושגים שלו. נראה שרק ממש בסוף ימיו התחיל להפנים כמה מן האמיתות הפלסטיניות.

65. חמור מיקרהו של שימעון פרס, שבנה לעצמו תדמית בינלאומית של איש-שלום והתאים גם את שפת-הדיבור שלו לתדמית זו ("המיזרח התיכון החדש"), בעוד שנשאר ביסודו נץ ציוני מסורתי. הדבר בא לידי ביטוי בתקופה הקצרה והעקובה מדם של כהונתו כראש-הממשלה אחרי רצח רבין, וכמובן עם קבלת התפקיד של דובר ומסביר שרון.

66. הביטוי המובהק ביותר של הדילמה הישראלית ניתן על-ידי אהוד ברק, שהגיע לשיטון כשהוא משוכנע לחלוטין שיש בכוחו לחתוך את הקשר הגורדי של הסיכסוך ההיסטורי במכה אחת, נוסח אלכסנדר מוקדון. ברק ניגש לעניין מתוך בורות מוחלטת לגבי הגירסה הפלסטינית ותוך זילזול גמור בחשיבותה לעניין. את הצעותיו הציג בצורה אולטימטיבית, ודחייתן עוררה את השתוממותו ואת זעמו.

67. בעיני עצמו והצד הישראלי כולו, ברק "הפך כל אבן" והציע לפלסטינים "הצעות יותר נדיבות מכל ראש-ממשלה קודם". תמורתן דרש את חתימת הפלסטינים על אישור של "סיום הסיכסוך". בעיני הפלסטינים היתה זאת יומרה מגוחכת, מכיוון שברק דרש מהם לוותר על יסודות שאיפתם הלאומית, כגון זכות-השיבה והריבונות במיזרח ירושלים והר הבית. גם סיפוח השטחים, שהוצג על-ידי ברק כעניין של אחוזים מעטים ("גושי ההתנחלות"), הסתכם לפי החשבון הפלסטיני לסיפוח בפועל של יותר מ-20% של השטחים שמעבר לקו הירוק.

68. על פי הגירסה הפלסטינית, הם עשו את הוויתור המכריע בעצם הסכמתם להקים את מדינתם מעבר לקו הירוק, כלומר ב-22% בלבד של מולדתם ההיסטורית. לכן הם יכלו להסכים, על פי תפיסתם, רק לשינויי-גבול מזעריים, במיסגרת של חילופי-שטחים. העמדה המסורתית של הישראלים היא שהישגי מילחמת 1948 הם עובדה מוגמרת, שאין לערער עליה, ועכשיו צריכים להתפשר על 22% הנותרים.

69. כמו לכל המושגים והמונחים, יש למילה "ויתורים" משמעות שונה לגמרי באוזני שני הצדדים. לפי גירסת הפלסטינים, הם "ויתרו" על 78% של ארצם כאשר הסכימו להסתפק ב-22% ממנה. לפי גירסת הישראלים, הם "מוותרים" כאשר הם מסכימים "לתת" לפלסטינים חלקים של אותם 22% (הגדה המערבית ורצועת עזה).

70. הדברים הגיעו לשיאם בוועידת קמפ-דייוויד בקיץ 2000, שנכפתה על ערפאת בניגוד לרצונו ולמרות שהתנאים לא היו בשלים. לפי דרישות ברק, שהוצגו בוועידה כהצעות קלינטון, היה על הפלסטינים להסכים לסיום הסיכסוך תוך ויתור על זכות-השיבה ועל השיבה עצמה; להסכים לסידורים מסובכים במיזרח-ירושלים ובהר-הבית שלא העניקו להם את הריבונות עליהם; להסכים לסיפוח גושי-התנחלות גדולים בגדה המערבית ורצועת-עזה ולנוכחות צבאית ישראלית בשטחים גדולים נוספים וגם במעברי-הגבול בין המדינה הפלסטינית והעולם. לא היתה כל אפשרות שמנהיג פלסטיני יחתום על מיסמך כזה, ולכן הסתיימה הוועידה בלא כלום, יחד עם הקאריירות של קלינטון וברק.

אינתיפאדת אל-אקצה

71. פיצוץ הוועידה, היעלם כל תיקווה להסכם בין הצדדים והעמדה הפרו-ישראלית המוחלטת של האמריקאים הביאו בהכרח לסיבוב חדש של עימות אלים, שזכה בתואר "אינתיפאדת אל-אקצה". בעיניים פלסטיניות, זוהי התקוממות לאומית מוצדקת נגד הכיבוש המתמשך, שסופו אינו נראה לעין, ושבנו נשמטת הקרקע מתחת לרגליהם מדי יום ביומו. בעיני הישראלים, זוהי התפרצות של טרור רצחני. מבצעי הפיגועים, הנראים לפלסטינים כגיבורים לאומיים, נראים לישראלים כפושעים אכזריים שיש לחסלם.

72. התקשורת הממלכתית בישראל חדלה לדבר על מתנחלים ומדברת, על פי הנחיה מגבוה, על "מתיישבים", שכל התקפה עליהם היא פגיעה באזרחים. הפלסטינים רואים במתנחלים חוד החנית של אויב מסוכן, המבקש לגרשם מאדמתם, ושהפגיעה בו היא הכרח.

73. חלק גדול מ"מחנה השלום" הישראלי קרס במהלך אינתיפאדת אל-אקצה, ומתברר שכל תפיסותיו עמדו על כרעי-תרנגולת. מאחר שמעולם לא ערך רויזיה אמיתית של ה"סיפור" הציוני ולא הפנים את העובדה שיש גם "סיפור" פלסטיני, נראית לו התנהגות הפלסטינים בלתי-מובנת בהחלט, בייחוד אחרי שברק "הפך כל אבן" ו"הציע הצעות נדיבות יותר מכל קודמיו". ההסבר היחידי שנותר הוא שהפלסטינים רימו את מחנה-השלום הישראלי, שמעולם לא התכוונו באמת לעשות שלום, ושמטרתם האמיתית היא לזרוק את היהודים לים, כפי שטען הימין הציוני מאז ומתמיד.

74. כתוצאה מכך נמחקו כמעט כל ההבדלים בין "ימין" ו"שמאל". ראשי מפלגת-העבודה הצטרפו לממשלת-שרון והפכו למסבירים היעילים ביותר של מעשיה (שימעון פרס), וגם האופוזיציה הפורמלית משמאל (יוסי שריד) הצטרפה לחגיגה. הדבר הוכיח שוב שהסיפור הציוני הוא הגורם המכריע המאחד את כל חלקי המערכת הפוליטית בישראל, כך שההבדלים בין רחבעם זאבי ואברהם בורג, יצחק לוי ויוסי שריד הם, בשעת מיבחן, בלתי-משמעותיים.

75. בצד הפלסטיני יש נסיגה בולטת בנוכחות להידבר עם כוחות השלום הישראליים, כתוצאה מן האכזבה הטוטאלית מ"ממשלת השמאל" שתלו בה תיקוות אחרי תקופת נתניהו, ומן המעורבות שחוץ ממחנה-השלום הרדיקלי הקטן לא התקומם שום גורם ישראלי נגד התגובה הברוטאלית של צבא-הכיבוש. גם הנטייה לאחדות-השורות, האופיינית לכל עם במצב של מילחמת-שיחורור, גורמת לכך שהכוחות הלאומיים והדתיים הקיצוניים בצד הפלסטיני יכולים להטיל וטו על שיתוף-פעולה ישראלי-פלסטיני נרחב.

מחנה שלום חדש

76. התמוטטות מחנה-השלום הישן מחייבת בניית מחנה-שלום ישראלי חדש, אמיתי, עדכני, יעיל וחזק, המסוגל להשפיע על הציבור הישראלי ולהביא לשינוי-ערכים מוחלט, לשם שינוי פני המערכת הפוליטית בישראל.

77. לשם כך צריך מחנה השלום החדש להביא את דעת-הקהל לידי רויזיה אמיצה של ה"סיפור" הלאומי ולטהר אותו ממיתוסים כוזבים. עליה לעשות מאמץ כן לאחד את הגירסות ההיסטוריות של שני עמי הארץ ב"סיפור" אחד, משוחרר מכזבים היסטוריים, שיהיה מקובל על שני הצדדים.

78. תוך כדי כך על יש לחנך את הציבור הישראלי להכיר בכך שתהליך ההתבססות הציונית בארץ, על כל צדדיה היפים והחיוביים, היה מלווה בגרימת עוול משווע לעם הפלסטיני. עוול זה, שהגיעו לשיאו בתקופת הנכבה, מחייב קבלת אחריות ותיקון המעוות עד כמה שאפשר.

79. לאור ההבנה החדשה של העבר והווה, על מחנה-השלום החדש להתוות תוכנית לשלום, מבוסס על העקרונות הבאים:

(א) תקום מדינה פלסטינית, חופשית ועצמאית, לצד מדינת-ישראל.

(ב) הקו הירוק יהיה הגבול בין שתי המדינות. אם יוסכם הדבר ביניהן, ייתכנו חילופי-שטחים מסויימים, מצומצמים בהיקפם.

(ג) ההתנחלויות הישראליות תפונינה משטח המדינה הפלסטינית.

(ד) הגבול בין שתי המדינות יהיה פתוח לתנועת בני-אדם וסחורות, כפוף להסדרים שייקבעו בהסכמה הדדית.

(ה) ירושלים תהיה בירת שתי המדינות. מערבה בירת ישראל ומזרחה בירת פלסטין. למדינת פלסטין תהיה ריבונות מלאה במזרח ירושלים, ובכלל זה מיתחם חראם-אל-שריף (הר הבית). למדינת ישראל תהיה ריבונות מלאה במערב ירושלים, יחד עם הכותל המערבי והרובע היהודי. שתי המדינות יסכימו על אחדות העיר במישור העירוני הפיסי.

(ו) ישראל תכיר עקרונית בזכות-השיבה של הפליטים הפלסטיניים, כזכות אנושית שאינה ניתנת לעירעור. פיתרון הבעייה בפועל יבוא בהסכם בין הצדדים, על בסיס צודק, הוגן ומעשי, ויכלול שיבה לשטח מדינת פלסטין, שיבה לשטח מדינת ישראל ותשלום פיצויים.

(ז) אוצרות-המים יהיו בשליטה משותפת ויחולקו בהסכמה, על בסיס שיויוני והוגן.

(ח) הסכם ביטחון בין שתי המדינות יבטיח את ביטחון שתיהן ויקח בחשבון את הצרכים הביטחוניים המיוחדים הן של ישראל, הן של פלסטין.

(ט) ישראל ופלסטין יפעלו, יחד עם המדינות האחרות במרחב, לכינון קהילה מיזרח-תיכונית, על פי הדגם של האיחוד האירופי.

80. חתימת הסכם-השלום והגשמתו בפועל, ביושר וברוח טובה יביאו לפיוס ההיסטורי בין שני העמים, המבוסס על שיויון, שותפות וכבוד הדדי.

מוגש על-ידי "גוש שלום" כטיוטא ראשונית לדיון ציבורי. אם אתם מסכימים באופן כללי לרוח הדברים, אנא שילחו תגובות והערות. המשיבים יוזמנו לדיון ציבורי לצורך גיבוש עמדה סופית.

גוש שלום - ת"ד 3322, תל-אביב 61033 * info@gush-shalom.org
ניתן להוריד את החומר בעברית ובאנגלית מהאתר WWW.GUSH-SHALOM.ORG
אנא שילחו תרומות למימון המודעה בהמחאה ל"גוש שלום".